

HAL
open science

Poder, vaixella de luxe i cervesa: Polibi i els banquets dels reis ibèrics

Pierre Moret

► **To cite this version:**

Pierre Moret. Poder, vaixella de luxe i cervesa: Polibi i els banquets dels reis ibèrics. J. Diloli & S. Sardà. Ideologia, pràctiques rituals i banquet al nord-est de la Península Ibèrica durant la Protohistòria, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, p. 239-252, 2009, Citerior 5. hal-00723939

HAL Id: hal-00723939

<https://hal.science/hal-00723939>

Submitted on 23 Aug 2012

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

CITERIOR

ARQUEOLOGIA I CIÈNCIES DE L'ANTIGUITAT

IDEOLOGIA, PRÀCTIQUES RITUALS I BANQUET AL NORD-EST DE LA PENÍNSULA IBÈRICA DURANT LA PROTOHISTÒRIA

Coordinació:
J. DILOLI FONS
S. SARDÀ SEUMA

5

TARRAGONA 2009

AROLA EDITORS

Podar, vaixella de luxe i cervesa: Polibi i els banquetes dels reis ibèrics

Pierre Moret¹

INTRODUCCIÓ

Són pocs els textos antics que tracten sobre la pràctica del banquet en les cultures indígenes de la Península Ibèrica. Un dels més interessants, encara que poc conegut, prové d'un llibre perdut de la Història de Polibi. Ja vaig tenir ocasió d'ocupar-me d'ell en un altre moment (Moret 2004), però m'ha semblat que podria revestir cert interès la seva presentació en el marc d'un cicle de conferències dedicat a les pràctiques ostentoses de consum en la protohistòria ibèrica.

Abans d'abordar aquest text, voldria posar l'accent en les dificultats metodològiques que comporta aquest tipus d'exercici comparatiu entre fonts textuals i realitats arqueològiques. Seria un error pensar que els escassos textos antics que es refereixen a la Península poden ser utilitzats com a il·lustracions de la realitat històrica del món ibèric, proporcionant una mica de vida i de color als objectes muts que documentem en les excavacions arqueològiques. Les fonts històriques o geogràfiques antigues, tant les gregues com les romanes, obeeixen a lògiques que són profundament alienes al món indígena de l'Extrem Occident. Han de ser analitzades, en primera instància, des de la seva pròpia lògica i des dels paràmetres de la seva cultura, que acostumem a anomenar clàssica. No són fonts transparents: estan inserides en una xarxa de referències literàries i ideològiques, explícites o implícites, sempre difícils

1 CNRS – Université de Toulouse, UMR 5608 TRACES. E-mail: moret@univ-tlse2.fr

de desxifrar, que condicionen el seu significat. Només en una segona fase, un cop garbellades les referències intertextuals, els prejudicis i els tòpics culturals que llastren qualsevol descripció geogràfica o etnogràfica d'un autor antic, podem buscar el que queda en el fons del tamís: allò que realment correspon a una observació fidedigna, aprofitable per l'arqueologia.

Aquesta hermenèutica és especialment necessària en el cas de Polibi, un autor que pertany a dues cultures, ja que al seu bagatge cultural hel·lenístic, s'hi van afegir les experiències viscudes en els cercles intel·lectuals i polítics pròxims al Senat romà. Polibi és, en un altre ordre de consideració, un dels autors antics més fiable entre tots els que han tractat temes relacionats amb la Península Ibèrica, per diversos motius. El seu coneixement de la realitat hispànica va ser directe, ja que, com és sabut, va acompanyar a Escipió Emilià a Hispània durant les guerres celtibèriques. Va viatjar al llarg de les costes ibèriques fins a Cadis i es va endinsar a la Península, arribant probablement fins a Numància. Té criteris relativament precisos quan parla del grau de civilització dels ibers, diferenciant grups culturals, entre els ibers civilitzats de les regions mediterrànies —als que mai dona el qualificatiu de *barbaroi* quan els menciona col·lectivament— i els pobles de l'interior i del nord, als quals considera immersos en un estat més primitiu (Cruz 2003; Moret 2003).

EL TEXT

Ateneu, *Deipnosophistai*, I, 28, 18 = Polibio, XXXIV, 9, 14

«Homer coneix també tota la sumptuositat de la nostra època. La casa més esplèndida era la de Menelao. Polibi suposa que era semblant, per l'esplendor de la seva taula, a la casa de cert rei iber. Explica que aquest rei havia tractat d'igualar el luxe dels feacis, excepte en el fet que els cràters que estaven col·locats en el centre de la casa només contenien cervesa d'ordi, malgrat que estaven fets de plata i or.»

Aquest fragment de Polibi ha arribat als nostres dies gràcies a la curiositat d'Ateneu, un escriptor fosc de principis del segle III d.C., nascut a Naucratis (Egipte). La seva única obra conservada es titula *Deipnosophistai*, el que es tradueix habitualment com "El banquet dels sofistes", però que literalment vol dir "Els filòsofs en el banquet" o "Els savis en

el banquet". Aquesta obra única, es presenta com una conversa fictícia mantinguda durant un sopar entre diversos lletrats, alguns contemporanis a Ateneu, d'altres més antics. Tracta de manera monogràfica del banquet en tots els seus aspectes —culinaris, socials, morals, artístics, etc.—, com indica el llistat dels temes abordats successivament en els 15 llibres conservats: la literatura gastronòmica; les entrades i el pa; la música; el luxe; els paràsits; els peixos; les carns; el vi; les copes i la vaixella de taula; els usos socials; l'amor; les postres; els perfums. Constitueix una espècie d'enciclopèdia universal del banquet i de les arts de la taula, i dóna fe de la importància que seguia tenint per als grecs, en plena època imperial, aquesta forma de sociabilitat masculina.

Els *Deipnosophistai* és una obra d'enorme importància per a l'historiador de la cultura i de la literatura grega, en la mesura que introdueix sobre cada tema multitud de cites, llargues o breus, amb referències generalment precises (Lenfant 2007). Cita uns 700 autors i 1500 obres, perdudes en la seva gran majoria. Per exemple, bona part del que s'ha conservat de la etnografia celta de Posidoni prové d'Ateneu, a través d'extractes sobre les festes o els banquets dels gals.

Gairebé tots els editors moderns de Polibi han atribuït el fragment que ens interessa a un dels llibres perduts de la seva història, el XXXIV. És una simple hipòtesi: no se sap amb certesa si el fragment pertanyia a un breu excursus etnogràfic dins d'un episodi de tipus narratiu, o si prové efectivament del llibre XXXIV, que segons els especialistes estava íntegrament dedicat a qüestions geogràfiques i especialment a les regions occidentals visitades per Polibi.

La primera part del text és un comentari del propi Ateneu, en relació als capítols anteriors que tracten sobre el luxe excessiu de certes taules. Com era habitual en molts autors de l'Antiguitat, Ateneu obre un parèntesi per tal d'al·ludir a Homer, referència inel·ludible per a un grec culte, a l'hora de tractar qualsevol tema. En aquest cas, la referència serveix per constatar que el luxe que criticaven els moralistes hel·lenístics i romans no era una novetat del seu temps: ja el coneixien els herois de l'Odisea. No obstant això, l'al·lusió resulta confusa, per no dir errònia. La casa de Menelao, tal i com es descriu en l'Odisea, no és especialment luxosa. L'únic passatge que podria donar sentit a la comparació de Polibi són uns versos en els que Menelao presenta a Telèmac una copa i un cràter de plata (XV, 120-123), però aquesta breu menció no transmet una imatge de luxe o d'ostentació destacada. En realitat, són els feacis,

i no Menelao, els qui constituïen la referència homèrica normal quan es preteneia donar un exemple de luxe fabulós. Era de tots coneguda la descripció del luxós palau d'Alkinoo, rei dels feacis, que figura en el llibre VII de l'Odissea. De fet, en la segona part del text, és als feacis a qui Polibi compararà amb el rei iber. Per tant, penso que la confusió entre Menelao i Alkinoo, en aquesta segona frase, s'ha d'atribuir a una distracció d'Ateneu, no de Polibi.

Malauradament, Ateneu no transmet el nom del rei esmentat per Polibi, ni ens diu en quina part d'Ibèria vivia. Podem suposar que aquestes precisions figuraven en el text de Polibi, però a Ateneu no li van interessar: només presta atenció a la pràctica d'un costum bàrbar relacionat amb el banquet. Tornarem més endavant sobre els problemes que planteja aquesta falta de referències geogràfiques. Tampoc dóna detalls que permetin fer-se una idea de la "casa", *oikia*, del rei iber, essent la paraula utilitzada tan imprecisa com genèrica.

La cita pròpiament dita comença en la quarta frase, amb el verb introductiu *legei*, "diu o conta que". És precisament aquesta última frase la que conté els detalls més concrets i dignes d'interès. Es parla primer de "cràters" situats en el centre de la casa. La paraula *kratêres* no planteja dificultat, almenys des del punt de vista d'un grec. En sentit estricte, i en el context del simposi clàssic, el cràter és un vas de gran capacitat i de forma oberta on es preparava el vi, barrejant-lo amb aigua. Aquesta paraula no s'utilitza mai per designar els vasos d'ús individual, copes o *kantharos*, que cada comensal utilitzava per beure. Resulta doncs sorprenent, en el nostre text, que es parli de cràters en plural. Veig dues possibles explicacions: 1) que es tracti d'un banquet multitudinari, on farien falta diversos cràters per servir a tots els assistents, o 2) que "cràters" sigui una mena d'aproximació lèxica, per a referir-se als contenidors dels líquids, la forma i usos dels quals es diferenciarien dels paradigmes grecs. El fet que la vaixela sigui "de plata i or" apunta a favor d'aquesta segona explicació, donat que en el món grec els cràters fabricats en metall preciosos eren reservats per a usos culturals, ja fossin ofrenes excepcionals en santuaris com Delfos (cf. Heròdot I, 25 i I, 51), o bé libacions públiques, com en ocasió de la sortida de la flota atenenca cap a Sicília (Diod. Sic., XIII, 3).

Tanmateix, Polibi introdueix a continuació una precisió topogràfica important, al dir que aquests cràters estaven "col·locats en el centre de la casa". Això significa, molt probablement, que es tractava de vasos

d'ús col·lectiu, i en quant a l'arquitectura, suggereix una organització de l'espai típica de moltes cultures de l'Edat del Ferro, amb seients o bancs adossats al llarg dels costats d'una sala de reunió, i un espai buit al mig on esclaus o persones de rang inferior podien presentar i servir el menjar i les begudes. Aquest espai central podia servir, a més, per a fer discursos, actes rituals, balls o lluites, tal i com es desprèn d'un famós text de Posidoni referit als gals (fr. 67 Kidd).

Un últim detall concret: els cràters contenien cervesa d'ordi, literalment "vi d'ordi" (*oinos krithinos*). Aquesta perífrasi ens recorda que la cervesa no era una beguda habitual ni socialment valorada entre els grecs. Altres autors la designen amb noms no grecs: *zuthos* en Estrabó, *corma* en Posidoni, *cervesia* en Plini el Vell (les dues últimes són transcripcions de veus gales).

Què va voler dir Polibi?

Sorprenentment, aquest text ha suscitat molt poca atenció, malgrat que es tracta d'un dels documents més detallats i precisos que s'hagin conservat sobre el que era, no precisament la realitat material d'un palau i d'un banquet ibèric, sinó almenys la seva representació per part d'un historiador grec que, recordem-ho, va estar a Hispània.

Malgrat que Ateneu només mostra interès per certs detalls costumistes, i no dóna en la seva introducció una explicació creïble de les intencions de Polibi, hem de partir del que ell subratlla: la referència a Homer. De fet, Polibi no compara el rei iber amb els monarques contemporanis d'altres parts del món, sinó amb el món passat i mític de l'Odissea. Aquest plantejament clarament anacrònic sorprèn en un autor com Polibi. No és que les referències a Homer siguin rares en ell, al contrari, com molts escriptors de la seva època, aportà la seva contribució al debat en torn a la localització geogràfica dels viatges d'Ulises. Va proposar explicacions racionals, basades en les seves pròpies observacions geogràfiques, per diversos episodis de l'obra d'Homer, com per exemple els mites d'Escila i d'Eolo (Pédech, 1964: 585-6).

Però en el cas que ens ocupa, Polibi no parteix d'un mite per a discutir-lo. Tot el contrari, parteix d'una observació etnogràfica per a il·lustrar-la amb una referència mítica, quelcom que no es correspon amb la seva pràctica habitual. Per tant, no crec que sigui coherent seguir l'opinió d'aquells que pensen que Polibi va comparar el rei iber amb

els feacis per tal justificar una localització a Ibèria, o a prop d'Ibèria, del país dels feacis (referències en Walbank 1979:608). Un altre motiu que obliga a rebutjar aquest tipus d'interpretació és el to del passatge. Malgrat les probables intervencions d'Ateneu (reescritura parcial, contracció del text), es perceben clars accents irònics. Per començar, el simple fet d'afirmar que un rei indígena de la llunyana i bàrbara Ibèria es va fixar com a meta "igualar" (*ezêlôkenai*) als mítics feacis —símbol de la més exquisida civilització—, contenia per al lector grec una forta càrrega irònica, gairebé burlesca. Es nota, així mateix, una intenció irònica en la construcció de l'última frase (només s'aprecia bé en l'original grec), en la que Polibi es va expressar de tal manera que queden juxtaposades la menció de la cervesa i la menció de la plata i l'or, el que subratlla cla-

rament el contrast entre un contingut vulgar i un contenidor noble. Tot indueix a pensar que Polibi volia burlar-se d'un bàrbar estrafolari que, enmig d'un luxe ostentós, conserva costums indígenes d'un home refinat, com la de beure cervesa. Per a un grec, aquesta barreja de desmesura i de mal gust, típicament bàrbara, constituïa un fet menyspreable.

Hi ha, a més, des del punt de vista de Polibi, un factor moral agreujant. En un *excursus* filosòfic del llibre VI, Polibi descriu la decadència inevitable que condueix des de la reialesa bona (*basileia*) fins la monarquia i la tirania, conforme els reis van sucumbint als vicis i als excessos (VI, 3-7). Ara bé, entre els exemples dels símptomes negatius que anuncien la degradació del règim monàrquic, Polibi destaca el fet de "buscar l'excentricitat i la varietat en els plaers gastronòmics i en la preparació dels aliments" (VI, 7, 7). "L'esplendor de la taula" del rei iber entra precisament en la mateixa categoria. Des d'aquesta perspectiva, el nostre rei iber ve a situar-se en la fase de degeneració i degradació final del cicle polític descrit per Polibi, no en la atemporalitat idealitzada d'una perifèria ahistòrica.

Així doncs, tant per la seva càrrega irònica com pel seu rerafons de condemna moral, aquest retrat d'un rei iber es situa quasi en l'antítesi de l'Argantoni dibuixat per Heròdot (I, 163). Heròdot admirava a Argantoni, tant per la seva riquesa fabulosa com per l'ajuda que va oferir als focesus; Polibi es burla del rei bevedor de cervesa, perquè no fa de la seva riquesa l'ús que un grec de la seva època considera digne. Podem anar més lluny. En la versió d'Heròdot, la història dels focesus i d'Argantoni té més a veure amb el mite que amb la història. Ens porta a un lloc quasi fora del món, més enllà de les columnes que constituïen per als grecs del segle V a.C. una de les fronteres de la *oikoumenê*, i ho fa a més amb clares reminiscències homèriques. Concretament, la relació d'Argantoni amb els feacis es pot paral·lelitzar amb la de Alkinoos amb Ulisses (Pralon 2000). Els tres motius que componen l'episodi —la pèrdua en una espècie de més enllà terrenal, la temptació d'emigrar o de no tornar, la generosa munificència del rei hoste— reproduïen en filigrana la trama de l'estada d'Ulisses al país dels feacis.

Veig així molt possible, encara que Polibi no fos adepte de subtils literàries, l'existència de referències intertextuals que remetien a Heròdot (Fig. 1). En el text d'Heròdot, l'al·lusió a Homer és implícita, essent al mateix temps positiva i elogiosa per al rei de Tartessos. En el text de Polibi, l'al·lusió és explícita, però en to negatiu i irònic. Entre el

segle V i el II a. C., veiem doncs com s'ha degradat l'imatge de la monarquia ibèrica. Perquè? Evidentment, pels canvis profunds del context polític i de la mirada que un grec podia tenir sobre l'Extrem Occident. En l'època d'Heròdot, el misteri que envoltava a la Península Ibèrica afavoria una exaltació de la figura dels seus reis llegendaris. En els següents segles, els progressos del coneixement van desvetllar una realitat més prosaica i menys acollidora, amb reis sovint hostils, bel·licosos, pèrfids i canviants: aquesta és, almenys, la visió que es gesta durant la segona guerra púnica i es plasma en els analistes romans i en l'història de Titus Livi. En l'etapa final d'un procés que Polibi va poder observar *de visu*, la conquesta romana va acabar desprestigiant-los, perquè els va privar de la legitimitat que atorga la independència i el poder de les armes, convertint-los en "col·laboracionistes" (Koch 2008) o en simples corretges de transmissió, a efectes tributaris, entre el poder romà i la pagesia. En aquestes circumstàncies, no hem de sorprendre'ns de que Polibi expressés despreci cap a l'ostentació barroera de refinament d'un d'aquells *reguli* vinguts a més gràcies a la protecció interessada de Roma.

Quina realitat hi ha darrera del text?

Després de tot el que s'ha dit fins aquí, podríem dubtar de la possibilitat de que s'ocultés alguna observació verídica darrera d'una presentació tan tendenciosa. Crec, no obstant, que és possible rastrejar una base real o autèntica, a partir de quatre elements molt concrets:

— El paper preeminent d'un rei que ofereix i presideix un banquet.

— L'existència d'una sala de recepció, a la "casa" del rei, acondicionada per a celebrar banquets.

— La presència de vasos de plata i or, contenidors de líquids i destinats a un ús col·lectiu ("cràters").

— La cervesa com a beguda habitual.

En quin lloc podem constatar, a mitjan segle II a. de C., aquests quatre elements? Com hem vist, Ateneu va ometre recordar el nom i l'*ethnos* del "rei iber". Ara bé, parlar d'un rei iber, basant-se en Polibi, planteja serioses dificultats, ja que les paraules *Ibêr* i *Ibêria* tenen en l'obra de Polibi, segons els contextos i les dades de redacció dels seus

llibres, dos sentits ben diferents: el primer, limitat a la part mediterrània de la península, segons un concepte arrelat en la tradició geogràfica hel·lenística, i el segon estès a tots els territoris transpirinencs, en tant que traducció de la veu llatina *Hispania* (Moret 2003).

S'ha pensat, tradicionalment, que el rei en quèstió pertanyia a la Hispània cèltica, degut a la menció de la cervesa que es considera la beguda cèltica per antonomàsia i fins i tot, hi ha qui ha identificat el pasatge amb Viriat (Schulten 1974: 542 sq). Coneixem, per cert, altres textos que descriuen banquets en el món cèltic del nord d'Hispània o de la Gàl·lia, i que contenen detalls similars. Estrabó diu en un capítol dedicat a les costums dels pobles de les muntanyes del nord (càntabres, asturs i galaics): "beuen cervesa d'ordi; (...) realitzen els seus banquets asseguts, amb bancs adossats construïts al llarg del mur i s'asseuen d'acord amb l'edat i el rang; els aliments circulen en ronda" (III 3, 7). En comparació amb el text de Polibi, falten aquí dos elements essencials: l'ostentació i l'existència d'una jerarquia social o política; a més, aquesta descripció correspon a pobles que Polibi no podia conèixer, donat que la seva conquesta va ser un segle posterior al seu viatge per la península.

La descripció que fa Posidoni de les festes i dels banquets dels gals del seu temps (Ateneu, IV 151-152 = fr 67 Kidd), mig segle després de Polibi, ens introdueix en un món que em sembla molt diferent del que envolta al "rei iber" de Polibi. La cita de forma condensada, obviant diversos passatges és la següent:

"Els celtes s'asseuen per a menjar en jaços de palla i col·loquen els aliments enmig, en taules baixes de fusta. (...) Quan hi han molts comensals, formen un cercle. Al mig s'asseu el personatge més distingit per la seva destresa en el combat, el seu naixement o la seva riquesa (...). Al seu costat es col·loca l'amfitrió, i després la resta, cadascú segons el seu rang. Els servidors porten la beguda en vasos de fang o de plata, semblants als nostres *oinochoi* (...). Els plats utilitzats per portar el menjar són de bronze, de fusta o de vímet. Entre els rics es beu vi importat d'Itàlia o del país dels massaliotes; el beuen pur o mesclat amb poca aigua. Els menys acomodats beuen una cervesa de blat mesclada amb mel, però el poble només beu cervesa, que anomenen *corna*. Beuen a glops i a poc a poc, tots de la mateixa copa que successivament els ofereix un esclau."

Hi han algunes similituds llunyanes amb el text de Polibi: el menjar (i pot ser les begudes) estan al mig de la sala; s'aprecia cert luxe, encara que només per l'abundància de menjar; hi ha mencions de vasos de plata i de cervesa. Però son les diferències les que més destaquen. La festa no està presidida per l'amo de la casa, i no sembla la figura del rei (o quan intervé, en un altre fragment de Posidoni, el banquet es realitza en un espai obert). En els vasos no es busca especialment el luxe: El metall noble sembla ser l'excepció. I el més important: qui pot consumeix vi, no cervesa, que queda apartada de la taula dels rics i dels poderosos.

Hi han altres motius que permeten descartar la pista celta. En primer lloc, Polibi menciona diversos reis de la Ibèria mediterrània (Abilux, Edecó, Andóval, Mandoni), però no fa referència a cap de la Meseta. Segon, avui sabem que els ibers de les regions mediterrànies eren també bevedors de cervesa. Els anàlisis químics recents de residus orgànics conservats en àmfores ibèriques de Catalunya i del Llevant, datades entorn a l'època de Polibi, han demostrat que van contenir cervesa d'ordi, i no vi com habitualment es pensava (Juan i Tresserras 2000). En tercer lloc, l'existència a Ibèria d'una riquíssima vaixela de plata no és cap invenció de Polibi. S'han trobat pàteres, bols i gerros de plata, alguns amb inscripcions ibèriques, d'altres amb riques decoracions de figures incises o estampades, en diversos tresorets peninsulars, datats en la seva majoria entre finals del segle III i primera meitat del segle I a.C. (Raddatz 1969; Jaeggi 2004). Crida l'atenció l'alta concentració d'aquest vaixela de luxe a l'Alta Andalusia, Sierra Morena i sud de la Manxa, a l'entorn de l'àrea territorial dels oretans. Existeix un altre nucli, més difús, a la Lusitània, entre el Tajo i el Duero; en canvi, les troballes són molt escasses a la Meseta i al nord de la Península. Cal recordar també les 276 pàteres d'or i el gran nombre de vasos de plata que es mencionen en el botí contabilitzat per Escipió després de la conquesta de Carthago Nova (Liv. XXVI, 47, 7).

Em sembla, doncs, raonable pensar que el rei del cràters de cervesa vivia en alguna zona de la Ibèria oriental o meridional, i no pas en l'àrea cèltica. Podem anar més enllà? És a dir, podem relacionar el text amb dades arqueològiques més concretes? Seria molt difícil, perquè en el món ibèric del segle III o II no s'han trobat edificis que puguem identificar amb certesa com a palaus o residències reials. No tenim idea dels llocs on podia viure un Indíbil o un Edecó. Però tampoc sabem molt sobre els reis ibèrics en general (Coll y Garcés 1998; Moret 2004). Les

informacions de caràcter institucional o social que es poden extreure dels textos de Livi i de Polibi són realment escasses. Tan sols podem afirmar que pertanyien a famílies nobles, que disposaven d'amplis poders a la guerra i en la política exterior de la seva comunitat (sigui una ciutat o una comunitat ètnica, com en el cas dels ilergets), i en alguns casos, que la transmissió del poder era hereditària. Sabem, d'altra banda, que el rei no va ser la figura dominant del paisatge polític de la Ibèria de la conquesta. Les fonts citen moltes ciutats i molts pobles ibèrics sense associar-los a la figura dels reis o dels prínceps. És més, les ciutats que tenien més protagonisme durant la segona guerra púnica i que compten amb descripcions més detallades en relació als episodis de resistència al setge dels romans o dels cartaginesos (Sagunt, Orongis, Ilturgi, Astapa), no semblen haver tingut un rei; al contrari, el poble més freqüentment associat a la institució monàrquica, el dels ilergets, fou un dels menys urbanitzats del nord-est en època ibèrica plena. Per tot això, té un cert atractiu la corrent interpretativa que vincula aquests reis a un model aristocràtic-militar, en el qual el rei no és més que un cap guerrer, un *primus inter pares*, en un sistema de cabdillatge temporal (per a un balanç crític de les diferents visions de la reialesa ibèrica en la historiografia recent, vegi's Quesada, 2003: 117-119).

En tal context, no és estrany que fins al moment, les excavacions arqueològiques no hagin revelat res semblant a un palau, en cap regió del món ibèric mediterrani. En canvi, sí que disposem d'informacions cada vegada més riques i precises sobre l'existència de cases aristocràtiques de grans dimensions, amb moltes habitacions organitzades entorn a un pati, inserides en la trama urbana dels *oppida* del nord-est, en jaciments com Puig de Sant Andreu d'Ullastret (Martín *et al.* 2004), l'Illa d'en Reixac d'Ullastret (Martín *et al.* 1997) o el Castellet de Banyoles de Tivissa (Asensio *et al.* 2005). Aquestes cases grans i complexes, típiques de l'urbanisme ibèric del segle III a.C., han estat interpretades de manera convincent com a llocs de residència dels grups i famílies dominants. En el marc d'aquest tipus de cases és on podem imaginar reunions o banquets oferts pels caps de família de l'aristocràcia, entre els quals, alguns personatges arribarien a desenvolupar funcions que, segons les circumstàncies o segons les peculiaritats de les institucions locals, induirien als romans a anomenar-los o identificar-los com a senadors, magistrats o reis.

Així les coses, no crec que sigui una casualitat el fet que al Castell de Banyoles (Tivissa), al costat de diverses cases de dimensions excepcionalment grans, s'hagin documentat dipòsits ocults integrats per objectes de plata, entre els quals destaquen certs elements de vaixel·la. Encara que no es tracti de cràters, sinó de pàteres de plata, aquest jaciment, destruït a inicis del segle II, ofereix certament alguns elements que no desentonarien en el quadre dibuixat per Polibi.

CONCLUSIÓ

A l'hora de fer un balanç final, crec que l'anècdota de Polibi mereix cert crèdit. Oblidant la valoració moral de l'escriptor grec, el fort contrast entre costums indígenes de llarga tradició protohistòrica, com la de beure cervesa en actes col·lectius altament ritualitzats, i per altra banda el desplegament d'elements de luxe importats o fabricats a imitació del món hel·lenístic, és una observació que correspon a una realitat cultural que Polibi va presenciar realment en alguna ciutat de la Península.

Ens deixa entreveure una elit social que tracta d'assimilar el model que els proposen els romans del segle II a. de C., però ho fa superficialment, sense abandonar certs usos que formaven el conjunt de la seva identitat, com el consum col·lectiu de les begudes alcohòliques tradicionals. Un consum que, sense cap dubte, anava acompanyat per tot un ritual social, imprescindible per a mantenir la cohesió de la comunitat i reafirmar la preeminència dels grups dominants. Polibi va percebre les ambigüitats d'aquest món indígena immers en un procés de canvi profund, mig segle després de la conquesta, però no les va valorar, lògicament, com ho faria un arqueòleg del segle XXI. La visió dels cràters d'or plens de cervesa, que només provoca en ell un somriure condescendent, representa per a nosaltres un bell exemple d'hibridació cultural... encara que en el fons, el diagnòstic sigui el mateix.

BIBLIOGRAFIA

- ASENSIO, D., MIRÓ, M. T. y SANMARTÍ, J. (2005): «Darreres intervencions arqueològiques en el Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre): una ciutat ibèrica en el segle III aC». En: *Món Ibèric als Països Catalans. XIII Col·loqui internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, vol. 1, Puigcerdà, 615-628.
- COLL, N. y GARCÉS, I. (1998): «Los últimos príncipes de Occidente. Soberanos ibéricos frente a cartagineses y romanos». En *Los Iberos. Príncipes de Occidente (Congreso internacional, Barcelona, 12-14 de marzo de 1998)*, Barcelona, 437-446.
- CRUZ ANDREOTTI, G. (2003): «Polibio y la geografía de la Península Ibérica: la construcción de un espacio político». En J. Santos y E. Torregaray (ed.), *Polibio y la Península Ibérica*, Revisiones de Historia Antigua, IV, Universidad del País Vasco, Vitoria-Gasteiz, 185-227.
- JAEGGI, O. (2004): «Vajillas de plata iberohelenísticas». En R. Olmos y P. Rouillard (ed.), *La vajilla ibérica en época helenística*, Madrid, Casa de Velázquez (CCV 89), 49-62.
- JUAN I TRESSERRAS, J. (2000): «La cerveza: un producto de consumo básico entre las comunidades ibéricas del N.E. peninsular». *Saguntum* Extra-3, 139-145.
- KOCH, M. (2008): «Astolpas – Kollaborateur? Anpassung und Widerstand bei der römischen Eroberung Hispaniens», *Madrider Mitteilungen*, 49, 238-253.
- LENFANT, D. (2007), ed: *Athénée et les fragments d'historiens*, Paris, De Boccard.
- MARTÍN, A., CASAS, S., CODINA, F. et al. (2004): «La zona 14 de l'oppidum del Puig de Sant Andreu. Un conjunt arquitectònic dels segles IV i III aC». *Cypsela*, 15, 265-284.
- MARTÍN, A., MATARÓ, M. y CARAVACA, J. (1997): «Un edifici cultural de la segona meitat del segle III aC a l'Illa d'en Reixac (Ullastret, Girona)». *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, 18, 43-70.
- MORET, P. (2003): «Sobre la polisèmia de los nombres *iber* e *Iberia* en Polibio». En J. Santos y E. Torregaray (ed.), *Polibio y la Península Ibérica*, Revisiones de Historia Antigua, IV, Universidad del País Vasco, Vitoria-Gasteiz, 279-306.
- MORET, P. (2004): «Los monarcas ibéricos en Polibio y Tito Livio». En M. Bendaia, P. Moret y F. Quesada (ed.), *Formas e imágenes del poder en los siglos III y II a.C.: modelos helenísticos y respuestas indígenas*, Universidad Autónoma de Madrid - Casa de Velázquez (CuPAUAM, 28-29), 23-32.
- PÉDECH, P. (1964): *La méthode historique de Polybe*. Paris, Les Belles Lettres.
- PRALON, D. (2000), «Les pèlerinages des Phocéens (540 avant J.-C.). Hérodote, *Histoires* I 163-167», *Méditerranées*, 25, 13-25.

- QUESADA SANZ, F. (2003): «La guerra en las comunidades ibéricas (c. 237 - c. 195 a.C.): un modelo interpretativo». En Á. Morillo, F. Cadiou y D. Hourcade (ed.), *Defensa y territorio en Hispania de los Escipiones a Augusto. Coloquio celebrado en la Casa de Velázquez (19 y 20 de marzo de 2001)*, León, 101-156.
- RADDATZ, K. (1969): *Die Schatzfunde der iberischen Halbinsel vom Ende des dritten bis zur Mitte des ersten Jahrhunderts vor Chr. geb.* Madrider Forschungen, 5, Berlín.
- SCHULTEN, A. (1974): *Iberische Landeskunde*. Segunda edición, Baden-Baden.
- WALBANK, F.W. (1979): *A historical Commentary on Polybius, III. Commentary on Books XIX-XL*. Oxford, Clarendon Press.